

Горох В., Бутенко В. Особливості сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців*. Суми ФОП Цьома С.П., 2023. С. 82–86.

Вікторія Горох, Віта Бутенко

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С.Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті з'ясовано, що особливостями сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку є: зниження порогів чутливості; зростання гостроти зору, спроможність розрізняти відтінки кольорів, розвиток звуковисотного та фонематичного слуху, відчуття дотику тощо; розвиток орієнтувально-обстежувальної діяльності, провідним різновидом якої є акт розглядання, який набуває самостійності; інтелектуалізація сприймання, що тісно пов'язане зі змістом діяльності дитини; воно стає цілеспрямованим, планомірним, керованим, усвідомленим; засвоєння сенсорних еталонів.

Ключові слова: сенсорне виховання, сенсорний розвиток, сенсорні еталони, діти молодшого дошкільного віку.

Постановка проблеми. Дошкільний вік є важливим етапом розвитку особистості, коли дитина вчиться сприймати, думати, говорити, пізнавати світ, засвоювати досвід, правила поведінки, починає управляти собою. Це сенситивний період інтенсивного удосконалення здібностей, що не можуть бути сформовані на наступних етапах становлення. Пізнаючи довкілля, розвиваючись

розумово, дитина вчиться спостерігати, робити висновки, порівнювати, узагальнювати.

У нормативних документах про дошкільну освіту також йдеться про негативний вплив заміни реального кольорового, різноманітного світу на сучасні штучні моделі, поняття віртуального ілюзорного світу. Тому багато уваги в них приділено сенсорному, чуттєвому розвитку дітей дошкільного віку. Про важливість розвитку сенсорних здібностей наголошується у Базовому компоненті дошкільної освіти через освітню лінію «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», де підкреслюється необхідність формування доступних дитині уявлень, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів. Показником сформованості цих уявлень є здатність застосовувати знання у практичній діяльності, оволодіння способами пізнання дійсності, розвиток наочно-дієвого, наочно-образного, словесно-логічного мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні аспекти сенсорного виховання розкрили у своїх працях Л. Венгер, О. Запорожець, В. Зінченко, М. Ланге, М. Монтессорі, Є. Тихеева, Ф. Фребель, Р. Штейнер та ін. Науковцями доведено, що сенсорно-пізнавальний розвиток є обов'язковим складником розумового розвитку дитини, тому потребує усвідомлених дій з боку дорослих, належного рівня педагогічного супроводу, що підтверджується наявністю значної кількості дидактичного матеріалу (Л. Артемова, А. Бондаренко, О. Коваленко, К. Крутій, С. Ладивір, М. Машовець, Т. Піроженко, Т. Яценко та ін.).

Мета статті: висвітлити особливості сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Сенсорне виховання має спрямовуватися на формування сенсорної культури – культури сприйняття зовнішнього світу. Це загальноприйняті суспільством

уявлення про властивості предметів. Дитина, яка оволоділа сенсорною культурою, звертатиме увагу, впізнаватиме та виокремлюватиме якості предметів та явищ довкілля, самостійно набуватиме знань, відкриваючи власний внутрішній світ [4]. Сенсорна культура формується разом із розвитком сприймання, мовлення, мислення. Тому важливою є організація сенсорного виховання згідно етапів становлення сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Власне дорослі (вихователі, батьки) мають розуміти особливості та характеристики цих етапів. На першому етапі сенсорного виховання (перший та другий роки дошкільного дитинства) необхідно сприяти удосконаленню орієнтації дітей у зовнішніх властивостях предметів. Дорослий має фокусувати увагу на зорових, тактильних та слухових подразниках, пропонуючи первинне ознайомлення з сенсорними еталонами. Для цього дітям дають завдання на вибір за зразком і за словесною інструкцією.

Для організації належного рівня сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку вихователю важливо враховувати, що пізнання об'єктів і явищ із геометричними, кінетичними, динамічними та естетичними властивостями відбувається через: велику моторику (рухи тіла); дрібну моторику (рухи пальців руки); осмислення відчуттів та сприймань (створення моделі). Саме цілісність створеного образу характеризує рівень сприймання інформації [1].

Ми вже зазначали, що завдання сенсорного виховання передбачає насамперед засвоєння сенсорних еталонів (для молодшого дошкільного віку це колір, величина, форма) та способів обстеження предметів (встановлення відповідності властивостей). Зупинимося на цих завданнях більш детально.

З метою ознайомлення дітей молодшого дошкільного віку з кольором вихователіві слід знайомити дітей з відомими

«шаблонами» кольорів: червоним, оранжевим, жовтим, зеленим, блакитним, синім, фіолетовим, а також білим та чорним. Вихователі-практики рекомендують для запам'ятовування спочатку білу і чорну барви, а потім хроматичні кольори. Підкреслимо, що діти молодшої групи вже можуть розрізняти відтінки кольорів, тому їх навчають розрізненню цих характеристик.

На думку вчених [1; 3; 4 та ін.], завдання сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку слід добирати згідно програмних вимог, незалежно від рівня мовленнєвого розвитку дитини. Тобто щоденно вихователеві необхідно вправляти дітей у називанні слів-назв, закріплювати мовленнєвий досвід, створювати образи-уявлення, які актуалізуються в слові. При цьому потрібно передбачати роботу з оволодіння всіма способами засвоєння сенсорного досвіду: розуміння жестикуляційної інструкції, наслідування, аналіз зразка, самостійний аналіз завдання, дія за словесною інструкцією чи за словесним описом [4].

Отож, якісно змінює сприймання оволодіння сенсорними еталонами як системою мірок. Рівень сенсорно-пізнавального розвитку визначається тим, яку кількість предметів, явищ, властивостей дитина виокремлює, впізнає, називає, а також оволодінням перцептивних дій, що необхідні для застосування еталонів, аналізу характеристик реальних предметів. Зауважимо, що найбільш значущим показником сенсорного розвитку, є ступінь оволодіння трьома основними типами перцептивних дій – ідентифікації, віднесення до еталону та моделювання [3].

Сучасна методика сенсорного виховання спрямована передусім на формування пізнавальної активності дітей молодшого дошкільного віку. Для цього вони повинні володіти алгоритмом (процедурою) обстеження залежно від мети. Перед конструюванням, наприклад, головну увагу звертають на будову, основні вузли, розглядають

предмет з різних боків для визначення його форми. Перед малюванням увагу дітей зосереджують на контурі предмета. Для цього вихователь пропонує обвести пальцем або долонею його зовнішню частину, рухом руки у повітрі відтворити його форму [5].

Отже, основна мета сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку полягає у досягненні належних показників розвинутого сприймання дитини: сформовані перцептивні дії та систематизовані знання сенсорних еталонів. Досягнення цієї мети досягається завдяки розв'язанню таких завдань: формування орієнтувально-пошукової діяльності (вміння виокремлювати, порівнювати, об'єднувати предмети в групи тощо); ознайомлення дітей із сенсорними еталонами (форми, кольору, розміру), з розмаїттям звуків, фактур, смаків, температур тощо; поєднання сенсорного досвіду дитини зі словом, яке позначає власне те, що сприймається, допомагає закріпити в уявленні образи предметів, якостей, властивостей, відношень, що робить їх більш чіткими, систематизованими та узагальненими [6].

Як бачимо, сенсорно-пізнавальний розвиток є результатом цілеспрямованого сенсорного виховання, яке здійснює дорослий (вихователь, батьки). Воно дає змогу: структурувати і впорядкувати дитячі враження від спілкування із довкіллям та готує до взаємодії з реальним світом; стимулювати розвиток спостережливості та уваги; навчитися новим методам предметно-пізнавальної діяльності; формувати в дітей сенсорні еталони; розширювати словниковий запас та розвивати слухову, зорову, образну, моторну пам'ять, фантазію та уяву; впливати на розвиток естетичних смаків дитини.

Сенсорне виховання, яке спрямоване на удосконалення у дітей молодшого дошкільного віку відчуттів, сприймання, уявлень про предмети і явища довкілля, є важливим компонентом у розвитку пізнавальної діяльності людини.

Висновки і перспективи дослідження. Отож, сенсорне виховання – система педагогічних заходів та впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання, удосконалення відчуттів та сприймань особистості у процесі взаємодії з предметами. Йдеться про удосконалення природних здібностей та процесів сприймання, безперервне, цілеспрямоване тренування органів чуттів дитини у розрізненні якостей предметів, об'єктів, явищ. Через органи чуття нервова система отримує подразнення із зовнішнього і внутрішнього середовищ, сприймає їх у вигляді відчуттів, що є джерелом уявлень про навколишній світ. Власне за тим, як дитина засвоює знання, вчиться, набуває потрібних вмінь і навичок, як розв'язує нові завдання, творить, судять про її здібності.

Основним завданням сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку є оволодіння загальноприйнятими еталонами як засобами пізнання реальних предметів, вправлення у називанні еталонних властивостей та у співвіднесенні їх із реальними предметами. У міру оволодіння сенсорною культурою в дитини розширюються можливості сприймання.

Зазначимо, що проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективою подальших наукових розвідок вважаємо зокрема вивчення педагогічних умов предметно-просторового розвивального середовища, що сприяє ефективності формування сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій І. Образотворча діяльність як засіб сенсорного розвитку дітей. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/6789/4521>
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. 2021.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

3. Сех Н. Педагогічні умови сенсорного розвитку дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва. *Молодь і ринок*. 2018. № 9 (164). С. 150–154.

4. Сенсорний розвиток: з досвіду роботи. 3-4 років. Авт.-упоряд. М.Л. Кривоніс, О.Л. Дроботій, В.М. Ачкасова. Х.: Видавництво «Ранок», 2021. 240 с.

5. Склярєнко О. Перцептивний розвиток дітей дошкільного віку як проблема психологічних досліджень. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2021. Вип. 38. С. 190–195.

6. Яценко Т. Особливості стимулювання пізнавальної активності старших дошкільників через впровадження мультисенсорного підходу. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2020. Вип. 2 (109). Ч. 2. С. 134–141.